

## IJTIMOIIY PEDAGOGIK TAMOIYILLAR VA ULARNING AMALIYOTDA QO‘LLANISHI.

*Ashurova Hilola Nurali qizi*

*Termiz davlat pedagogika instituti*

*Maktabgacha ta’lim fakulteti*

*Maktabgacha ta’lim pedagogikasi va psixologiyasi yo‘nalishi*

*23-02 -guruh talabasi.*

*Elektron pochta: ashurovahilola29@gmail.com*

**Annotasiya:** Ushbu maqolada ijtimoiy pedagogik tamoyillar va ularning amaliyotda qo‘llanilishi tahlil qilingan. Asosiy tamoyillar sifatida gumanistik yondashuv, individga yo‘naltirilgan ta’lim, faollik va ijodkorlikni rag‘batlantirish, ijtimoiy muhit bilan uzviy bog‘liqlik hamda hamkorlik va jamoaviy yondashuv keltirilgan. Shuningdek, ushbu tamoyillarning ta’lim muassasalari, ijtimoiy himoya tizimi va tarbiyaviy ishlar sohasida qo‘llanilishiga alohida e’tibor qaratilgan.

**Kalit so‘z:** ijtimoiy pedagogika, tamoyillar, ta’lim, tarbiya, amaliyot, jamiyat.

**Ijtimoiy pedagogika tamoyili** – bu ijtimoiy tarbiya va ta’lim jarayonida qo‘llaniladigan asosiy qoidalar va yo‘nalishlar bo‘lib, ular shaxsning ijtimoiylashuvi, rivojlanishi va jamiyatga moslashishiga yordam beradi. Ushbu tamoyillar ijtimoiy pedagogikaning nazariy asoslarini belgilab, amaliyotda ta’lim va tarbiya jarayonlarini samarali tashkil etishga xizmat qiladi. Masalan, gumanistik yondashuv, individual rivojlanishga yo‘naltirish, ijtimoiy muhit bilan uzviy bog‘liqlik, faollik va ijodkorlikni qo‘llab-quvvatlash kabi tamoyillar ijtimoiy pedagogikaning muhim qoidalariga kiradi.

**Gumanistik yondashuv tamoyili** – ijtimoiy pedagogikaning asosiy prinsiplaridan biri bo‘lib, insonni markazga qo‘yish, uning qadr-qimmatini e’tirof etish va shaxs sifatida rivojlanishiga sharoit yaratishga asoslanadi. Ushbu tamoyil ta’lim va tarbiya jarayonida har bir insonning individual ehtiyojlarini hisobga olish, uning qobiliyatlarini rivojlantirish va insonparvarlik tamoyillariga asoslanib ish tutishni talab qiladi.

Asosiy jihatlari:

1. Har bir insonning qadr-qimmatini va huquqlarini hurmat qilish – tarbiya va ta’lim jarayonida shaxsning huquq va erkinliklarini inobatga olish.
2. Individga yo‘naltirilgan yondashuv – har bir shaxsning qiziqishlari, ehtiyojlari va imkoniyatlarini inobatga olib, unga mos ta’lim va tarbiya metodlarini qo‘llash.

3. Psixologik qo‘llab-quvvatlash – insonning ruhiy holatini tushunish va unga kerakli motivatsiyani berish.
4. Insonparvarlik va mehr-muruvvat – ta’lim va tarbiya jarayonida mehribonlik va sabr bilan yondashish, ijtimoiy tenglikni ta’minlash.
5. Shaxsiy o‘rish va o‘z-o‘zini rivojlantirish – insonning mustaqil qaror qabul qilishini qo‘llab-quvvatlash va uni o‘z ustida ishlashga undash.

Amaliyotda qo‘llanilishi:

Maktablarda – har bir o‘quvchining individual qobiliyatlarini inobatga olgan holda ta’lim berish.

Nogironligi bo‘lgan bolalar bilan ishlashda – ularning ijtimoiy moslashuvini qo‘llab-quvvatlash va maxsus sharoit yaratish.

Oilaviy tarbiyada – bolalarni zo‘ravonliksiz, mehr bilan tarbiyalash va ularning shaxs sifatida rivojlanishiga sharoit yaratish.

Ijtimoiy muassasalarda – ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslarni ruhiy va moddiy qo‘llab-quvvatlash.

Gumanistik yondashuv tamoyili ta’lim va tarbiya jarayonida insoniylik, hurmat va adolatni ta’minlashga xizmat qiladi. Bu tamoyil asosida shaxsga erkin rivojlanish va o‘z qobiliyatlarini namoyon etish imkoniyati yaratiladi.

**Individual rivojlanishga yo‘naltirish tamoyili** – har bir insonning shaxsiy ehtiyojlari, qobiliatlari va qiziqishlarini inobatga olgan holda ta’lim va tarbiya jarayonini tashkil etishni nazarda tutadi. Bu tamoyil insonning tabiiy qobiliyatlarini rivojlantirish, uning o‘ziga xos xususiyatlarini hurmat qilish va har tomonlama kamol topishiga sharoit yaratishni talab qiladi.

Asosiy jihatlari:

1. Indivdga yo‘naltirilgan ta’lim va tarbiya – har bir insonning imkoniyatlari va ehtiyojlariga mos keladigan yondashuvni qo‘llash.
2. Qobiliyat va iste’dodni rivojlantirish – insonning kuchli tomonlarini aniqlash va ularni qo‘llab-quvvatlash.
3. Moslashuvchan ta’lim usullaridan foydalanish – o‘quvchi yoki tarbiyalanuvchining o‘ziga xosligi va o‘rganish tezligiga qarab mos metodlarni tanlash.
4. O‘z-o‘zini rivojlantirishga undash – mustaqil fikrlash, tanqidiy yondashuv va o‘z ustida ishlashga rag‘batlantirish.

5. Shaxsiy ehtiyoj va qiziqishlarni hisobga olish – insonning ta’lim va tarbiya jarayoniga qiziqishini oshirish va unga mos sharoit yaratish.

Amaliyotda qo’llanilishi:

Maktablarda – differensial ta’lim metodlarini qo’llash, ya’ni har bir o’quvchining qobiliyat va ehtiyojlariga mos ta’lim berish.

Oilaviy tarbiyada – bolalarning individualligini hurmat qilish va ularning qiziqishlariga mos sharoit yaratish.

Kasbiy ta’limda – har bir insonning iqtidorini inobatga olib, unga mos kasb tanlashda ko’mak berish.

Ijtimoiy muassasalarda – maxsus pedagogik yondashuv orqali nogironligi bo’lgan shaxslarning rivojlanishini qo’llab-quvvatlash.

Individual rivojlanishga yo’naltirish tamoyili har bir insonning imkoniyatlarini maksimal darajada ochib berishga xizmat qiladi. Bu yondashuv orqali shaxs o’zining kuchli tomonlarini rivojlantiradi, o’z qiziqishlari va ehtiyojlariga mos holda ta’lim va tarbiya oladi, natijada jamiyatda faol va muvaffaqiyatli shaxs sifatida shakllanadi.

**Ijtimoiy muhit bilan uzviy bog’liqlik tamoyili** – ijtimoiy pedagogikaning asosiy tamoyillaridan biri bo’lib, shaxsning tarbiyasi va rivojlanishi uning atrof-muhitiga, ijtimoiy muhitga qanday moslashishiga bog’liq ekanligini anglatadi. Bu tamoyil insonning jamiyat bilan o’zaro aloqasini mustahkamlash, uni ijtimoiy hayotga tayyorlash va faol fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishga qaratilgan.

Asosiy jihatlari:

1. Ta’lim va tarbiyaning real hayot bilan bog’liqligi – o’quv jarayoni shaxsning kelajakdagi ijtimoiy hayoti va faoliyatiga mos bo’lishi kerak.
2. Jamiyat bilan o’zaro aloqadorlik – shaxs o’z atrofidagi insonlar, jamoa va ijtimoiy institutlar bilan muloqot qilishni o’rganishi lozim.
3. Madaniy va axloqiy qadriyatlarni shakllantirish – inson milliy va umuminsoniy qadriyatlarni anglab, ularni hurmat qilishni o’zlashtirishi kerak.
4. Atrof-muhit ta’siri – oila, maktab, jamoa, ommaviy axborot vositalari va boshqa ijtimoiy institutlar shaxsning rivojlanishida muhim rol o’ynaydi.
5. Ijtimoiy mas’uliyatni shakllantirish – inson o’z huquq va majburiyatlarini tushunishi va jamiyat oldidagi mas’uliyatini his qilishi lozim.

Amaliyotda qo’llanilishi:

Maktablarda – o‘quvchilarni jamoat ishlari, loyihalar va ijtimoiy faoliyatlarga jalb qilish.

Oilaviy tarbiyada – bolalarning jamiyatdagi rolini tushunishiga ko‘maklashish.

Kasbiy ta‘lim va mehnat bozorida – yoshlarni bozor talablariga mos kasblarga yo‘naltirish.

Ijtimoiy loyihalar va ko‘ngillilik harakatlarida – shaxsni jamiyatga foydali ishlar qilishga undash.

Ijtimoiy muhit bilan uzviy bog‘liqlik tamoyili shaxsning jamiyatga moslashishi va faol a‘zo bo‘lishiga xizmat qiladi. Ushbu tamoyil orqali inson atrof-muhit bilan uyg‘unlikda yashashni o‘rganadi, o‘z huquq va majburiyatlarini anglaydi hamda ijtimoiy hayotda faol ishtirok etishga intiladi.

**Faollik va ijodkorlikni qo‘llab-quvvatlash tamoyili** – shaxsning mustaqil fikrlashi, tashabbuskorligi va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan ijtimoiy pedagogik tamoyildir. Ushbu tamoyil o‘quvchilarning o‘z fikrlarini erkin ifodalashiga, yangilik yaratishga va jamiyat hayotida faol ishtirok etishiga sharoit yaratishni nazarda tutadi.

Asosiy jihatlari:

1. Mustaqil fikrlashni rivojlantirish – inson o‘z fikrlarini shakllantirish va tahlil qilish qobiliyatiga ega bo‘lishi kerak.
2. Tashabbuskorlikni qo‘llab-quvvatlash – shaxs o‘z oldiga maqsad qo‘yib, uni amalga oshirishga intilishi lozim.
3. Ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish – insonning san‘at, ilm-fan va texnologiya yo‘nalishlarida o‘z g‘oyalarini ilgari surishiga sharoit yaratish.
4. Innovatsion va yangicha yondashuvlarni rag‘batlantirish – yangilik kiritish, muammolarga noodatiy yechim topish va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish.
5. Amaliy mashg‘ulot va eksperimentlarga asoslangan o‘qitish – nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan uyg‘unlashtirish.

Amaliyotda qo‘llanilishi:

Ta‘lim jarayonida – o‘quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirishga yo‘naltirilgan topshiriqlar berish, loyiha asosida ta‘lim berish.

Oilaviy tarbiyada – bolalarni mustaqil qaror qabul qilish va o‘z tashabbuslarini ilgari surishga rag‘batlantirish.

Ijtimoiy faoliyatda – yoshlarni ko‘ngillilik va jamoaviy loyihalarga jalb qilish orqali ularning jamiyatdagi faolligini oshirish.

Ishbilarmonlik muhitida – insonlarning innovatsion fikrlashini qo‘llab-quvvatlash va ularni yangi loyihalar yaratishga undash.

Faollik va ijodkorlikni qo‘llab-quvvatlash tamoyili insonning o‘z qobiliyatlarini namoyon etishiga, jamiyatda faol ishtirok etishiga va yangilik yaratishga xizmat qiladi. Ushbu tamoyil asosida shaxs o‘z tashabbuslarini ilgari surish, ijodiy yondashuvni rivojlantirish va muammolarni mustaqil hal qilish ko‘nikmalarini shakllantiradi.

**Xulosa** qilib shuni aytsak bo‘ladiki ijtimoiy pedagogik tamoyillar shaxsning har tomonlama rivojlanishi, jamiyatga moslashishi va o‘z qobiliyatlarini namoyon etishi uchun muhim metodologik asos hisoblanadi. Gumanistik yondashuv tamoyili inson qadr-qimmatini hurmat qilish va unga shaxs sifatida rivojlanish uchun sharoit yaratishga qaratilgan bo‘lsa, individual rivojlanishga yo‘naltirish tamoyili har bir insonning qobiliyat va ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta’lim va tarbiya jarayonini tashkil etishni nazarda tutadi.

Ijtimoiy muhit bilan uzviy bog‘liqlik tamoyili shaxs va jamiyat o‘rtasidagi o‘zaro aloqadorlikni mustahkamlashga, insonning ijtimoiy muhitga moslashishiga yordam beradi. Faollik va ijodkorlikni qo‘llab-quvvatlash tamoyili esa insonning mustaqil fikrlashi, tashabbus ko‘rsatishi va yangi g‘oyalar yaratish qobiliyatini rivojlantirishni rag‘batlantiradi.

Ushbu tamoyillar amaliyotda qo‘llanilganda, shaxsning ijtimoiylashuvi, ijodiy salohiyati va jamiyatga moslashish jarayoni yanada samarali kechadi. Ular ta’lim, tarbiya va kasbiy rivojlanish jarayonlarida insonparvarlik, innovatsion yondashuv va shaxsiy o‘sish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi. Shu boisdan, ijtimoiy pedagogik tamoyillarning ilmiy va amaliy jihatdan to‘g‘ri qo‘llanilishi ta’lim-tarbiya jarayonining samaradorligini oshirishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. Абдуллаев, А. Ижтимоий педагогика. – Тошкент: Фан ва технология, 2019.
2. Ҳайдаров, Қ. Педагогика назарияси ва амалиёти. – Тошкент: Ўқитувчи, 2020.
3. Василюк, А. В. Социальная педагогика: теория и практика. – Москва: Академия, 2018.
4. Назаров, Ш. Педагогика ва психология асослари. – Тошкент: Фан, 2017.

5. Смирнов, С. Социальная педагогика. – Санкт-Петербург: Питер, 2016.
6. UNESCO. Social Pedagogy in the 21st Century. – Paris: UNESCO Publishing, 2021.
7. Ўзбекистон Республикаси "Таълим тўғрисида"ги қонуни. – Тошкент, 2020.
8. Интернет манбалари: ilm.uz, ziyonet.uz, researchgate.net.

## **ABDULLA AVLONIYNING - MILLAT ISTIQBOLINI TARG'IB QILUVCHI TARAQQIYPARVAR G'OYALARI**

*Nizomiy nomidagi Toshkent davlat*

*pedagogika universiteti*

*Pedagogika va psixologiya fakulteti*

*pedagogika yo'nalishi 2-bosqich talabasi*

*Xo'jaqulova Dilnura*

**Annotatsiya.** Ushbu maqolada jadidchilik davri va uning vujudga kelishi, o'sha davrning o'ziga xos ko'rinishlari, Abdulla Avloniyning jadidchilik faoliyati, u yaratgan darsliklar, siyosiy hayotdagi faoliyati, asarlaridagi g'oyaviy fikrlari, yangi usul maktablarining tashkil etilishi va xalqning savodxon bo'lishidagi ahamiyati, Avloniyning jadidchilik harakatidagi faoliyatida xalqni savodxonlikka olib chiqish va ma'naviy jihatdan shakllangan xalqni zamonaviy taraqqiyot cho'qqisiga olib chiqish g'oyalari keng yoritib berilgan.

**Kalit so'zlar:** jadidchilik, ziyolilar, yangi usul maktablari, Avloniyning jadidchilik faoliyati, ma'rifatchilik, milliy taraqqiyot, siyosiy hayot, milliy istiqbol.

**Аннотация.** В данной статье подробно рассматриваются эпоха джадидизма и его возникновение, характерные особенности того времени, деятельность Абдуллы Авлони в рамках джадидистского движения, созданные им учебники, его политическая активность, идейные взгляды, отражённые в его произведениях, организационная деятельность новых методических школ и их значение в повышении грамотности народа. Особое внимание уделяется роли Авлони в продвижении идей джадидизма, его стремлению вывести народ на путь просвещения и привести его к современному прогрессу.